

ANAYASA DEĞİŞİKLİKLERİ VE ULUSLARARASI TAHKİM MESELESİ

AYFER EĞİLMEZ*

Giriş:

IMF kendi görüşlerini tek, mutlak bir bilimsel görüş olarak ve başka bir alternatif yokmuş gibi sunar.

Tıpkı mühendisin kendi alanındaki görüşlerinin nesnel doğruyu temsil ettiği gibi IMF'nin sunduğu görüş de ona göre nesnel doğruyu temsil etmektedir. Ancak arada nesnel bir fark vardır; Bir mühendisin yaptığı köprü çökerse mühendis işinden atılır. IMF ise dayattığı ekonomi politikaları nedeniyle iktisadi ve sosyal olarak çöken ülkeye kendi görüşlerinin politik inançlarının ürünü olduğunu bile hiçbir zaman itiraf etmez.

IMF ile pazarlık eden herhangi bir ülke onların söylediklerini doğru kabul etmek zorundadır.

DSP-MHP-ANAP'dan oluşan 57. Hükümetin IMF'nin direktifleri doğrultusunda gündeme getirdiği Sosyal Güvenlik Reformu, TC Anayasası'nın 47,125. ve 155. Maddelerinde yapılacak değişiklikler ve kamu çalışanlarının ücretlerine yapılacak zam oranı konuları birbirine bağlı bir paket uygulama olmasına karşın hükümet kurnazlıkla maniple ederek, hem paketin bütünselliğini hem de söz konusu uygulama konularını da kendi içinde parçalayarak özünde yapmak istediklerini gözden kaçırmayı başarmıştır.

Sosyal Güvenlik alanında 'Emeklilik Yaşı', Anayasa değişikliği konusunda ise ulusal hukuk sistemimizde "Tahkim, Uluslararası Tahkim" yer alıp, yer almadığı ve hukuki kavram tartışmaları düzeyine daraltılıp, tartışmalar asıl ekseninden saptırılmıştır.

Bu anlamda karşı duruşun ve direnme

hattının asıl rotasının ortaya konması zorunluluk gerektirmektedir.

1) Anayasa Değişikliği ve Anlamı

Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı'nca hazırlanan ve Adalet Bakanlığı'nca üstlenilen kanun teklifi TBMM'ye sunulmuştur.

Değişiklikler Anayasa'nın 47, 125. ve 155. Maddelerinde yapılacaktır;

Madde1.- Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 47. Maddesinin kenar başlığı, 'E. Devletleştirme ve özel-leştirme' şeklinde değiştirilmiş ve bu maddeye 2. Fıkrasından sonra gelmek üzere aşağıdaki fıkralar eklenmiştir:

"Devletin, Kamu İktisadi Teşebbüsleri'nin ve diğer kamu tüzel kişilerinin mülkiyetinde bulunan işletme ve varlıkların özelleştirilmesine ilişkin esas ve usuller kanunla gösterilir.

Devlet, Kamu İktisadi Teşebbüsleri ve diğer kamu tüzel kişileri tarafından yürütülen yatırım ve hizmetlerden hangilerinin özel hukuk sözleşmeleri ile gerçek veya tüzel kişilere yaptırılacağı veya devredilebileceği kanunla belirlenir."

Madde 2.- Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 125. Maddesinin 1. Fıkrasının 2. Cümlesi olarak aşağıdaki hüküm eklenmiştir.

"Kamu hizmetleri ile ilgili imtiyaz şartlaşma ve sözleşmelerinde bunlardan doğan uyuşmazlıkların milli veya milletlerarası tahkim yoluyla çözümlenmesi öngörülebilir."

Madde 3.- Anayasa'nın 155. Maddesinin 2. Fıkrası aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

"Danıştay, davaları görmek, Başbakan ve Bakanlar Kurulunca gönderilen kanun tasarıları ve kamu hizmetleri ile ilgili imtiyaz şartlaşma ve sözleşmeleri hakkında düşüncesini bildirmek, tüzük tasarılarını incelemek, idari uyuşmazlıkları

çözmek ve kanunla gösterilen diğer işleri yapmakla görevlidir."

Madde 4.- Bu kanun, yayımı tarihinde yürürlüğe girer ve halk oylamasına sunulması halinde 1. Maddesi ayrı 2. ve 3. Maddeleri birlikte ayrı oylanır.

1.) Madde 47:

Devletleştirme yanında özelleştirmenin de Anayasal düzeyde yer alması, Anayasa Mahkemesi'nin, özelleştirmenin "devletleştirme"ye paralel olarak, "gerçek karşılığı üzerinden ve gerçek karşılığında belirlenme usul ve esaslarının yasa ile berilenecek" yapılması gerektiği yolundaki kararlarını aşabilmek amacıyla yöneliktir.

Bilindiği gibi, Anayasa Mahkemesi'nin 4046 sayılı Özelleştirme Yasası'nın 18/B ve C maddesini iptal etmesinden sonra çok sayıda yapılan özelleştirme işlemi İdari mahkemelerce iptal edilmiş bunlar idarece hukuka aykırı olmasına karşın uygulamaya konulmamıştır.

Eklenecek 2. Fıkırdaki "kamu hizmeti" kavramı yerine, "devlet, KİT'leri ve diğer kamu tüzel kişileri tarafından yürütülen yatırım ve hizmetler" kavramı getirilmiştir. Kamu hizmetlerine ait devir sözleşmelerinin imtiyaz kapsamından ve Danıştay denetiminden çıkarılarak idare hukuku alanından özel hukuk alanına taşınması amaçlanmaktadır.

Bu durum aynı zamanda, hizmetten yararlanan her vatandaşın, hizmetle ilgili sözleşmelerin iptaline yönelik dava açma hakkını ortadan kaldırmaktadır. Özel hukuk alanında dava açabilmek için "hakkının ihlal edilmesi" gerektiği ve bunun da yalnızca "tazminat" davası olacağı unutulmamalıdır.

Burada üzerinde durulması ve öne çıkarılması gereken en önemli konu 47. maddeye ilişkin değişiklik gerçekleşirse, devlet 47. Maddeye göre kamu hizmetlerinden bir bölümünü "idari" değil "özel" sözleşmelerle yapabilecek ya da devredebilecektir. Özel hukuka tabi olan sözleşmeler için Danıştay denetimine gidilmeyeceği gibi bir özel hukuk kurumu olan "tahkim" kendiliğinden sözleşmede yer alabilecektir.

2.) Madde 125

Anayasa'nın 125. Maddesinin ilk cümlesinde "idarenin her türlü eylem ve işlemlerine karşı yargı yolu açık"tır denilmektedir.

Eklenecek değişiklikle kamu hizmetleri ile ilgili

imtiyaz şartlaşma ve sözleşmelerine ulusal ve uluslararası tahkimi öngören hüküm konulmuştur. Böylelikle idarenin "İdari yargı" alanına giren işlemi "idari yargı" dışına çıkarılmaktadır.

3.) Madde 155

Bu maddede yapılacak değişiklik ile Danıştay'ın kamu yararını koruma amacıyla imtiyaz şartlaşma ve sözleşmelerini inceleme yani ön denetim yetkisi 'Görüş Bildirmek' biçimine dönüştürülmektedir.

Söz konusu olan Anayasa değişikliği maddelerinin 3'ü bir arada değerlendirildiğinde, üzerinde önemle durulması gereken gözlerden kaçırılan durumun ortaya konulmasıdır.

Bir kamu hizmetinin 47. Madde uyarınca çıkarılacak bir yasa ile özel hukuka tabi olması halinde, 125. ve 155. Maddelerdeki değişiklikler işlevsizleşmektedir.

Burada tek bir maddelik (yalnızca 47. Madde) bir değişikliğin sorunun çözümüne yeterli olmasına karşın hükümetçe 3. Maddede değişiklik önerilmesindeki amaç ortaya konulmalıdır. Bu amaç ise Anayasa Değişikliği teklifinin 4. Maddesinde dile getirilmektedir. Buna göre "Bu kanun yayımı tarihinde 1. Maddesi ayrı 2. ve 3. Maddeleri birlikte oylanır" denilmektedir.

Burada "özelleştirme" ve "tahkim" ayrı ayrı düzenlemeler gibi sunulmaktadır. Bu, TBMM'de 367 kabul oyuna ulaşamama ve halk oylamasına gidilmesi olasılığına karşı alınan önlem olarak düşünülmektedir.

Yani Anayasa değişikliği halka 47. Madde "Özelleştirme", 125. ve 155. maddeler de "tahkim" olarak anlatılarak özelleştirme yanında "Tahkim" de onaylatılmış olacaktır.

Buradaki kurnazlık ve basit oyun emekçilerce ortaya çıkarılarak halk bilgilendirilmelidir.

Asıl tartışılması ve bilgilendirilmesi gerekenler yukarıda anlatılan konular iken, kamuoyunun kafalarını karıştıran ve oyalamaya yönelik bugüne kadar tartışılan "Tahkim- Uluslararası Tahkim" kavramı ve Anayasa'da yer almasına ilişkin ileri sürülen argümanların neler olduğu konusuna gelindiğinde öncelikle konunun hukuksal boyutunda önem arzeden "kamu hizmeti" kavramına açıklık getirmek gerekir:

1) Genel olarak KAMU HİZMETİ, toplumun ortak ihtiyaçlarını karşılamak için kamuya yönelik

ve kamuya yararlı olan ve kamu kuruluşlarınca, ya da kamu kuruluşunun sıkı denetimi altında özel kişilerce yürütülen hizmettir.

2) Türkiye'de yürütme ve idarenin kamusal etkinliklerinin hukuki rejimi kamu hukukudur. Bir kamu hizmetinin özel kişilerce yerine getirilmesi düzenlenen kurallara bağlı olduğu gibi **idari yargının denetimindedir.**

3) KAMU HİZMETİ İMTİYAZI: Bir kamu hizmetinin uzun süreli bir idari sözleşme uyarınca, sermayesi, karı, hasarı ve zararı kendisine ait olmak üzere özel hukuk kişilerince yerine getirilmesidir. Ve Anayasa'nın 155. Maddesine göre imtiyaz anlaşmaları ve sözleşmeleri Danıştay tarafından incelenmek zorundadır. Uygulanması sırasında çıkacak anlaşmazlıklar ise, yönetsel yargı (Danıştay, İdare Mahkemesi) tarafından yönetim hukukuna göre bağlanmaktadır.

4) TAHKİM: Bir uyuşmazlığın devletin yargı organlarında değil, hakemler eliyle çözümlenmesi konusunda tarafların anlaşmalarıdır.

Özel hukuk uyuşmazlıklarında taraflar iradelerine bırakılmış konularda hakeme gidebilirler. Kamusal ilişkilerde tahkim olamaz. Birecik Barajı yapı sözleşmesinde ve pek çok yol yapım sözleşmesinde uluslararası tahkim yaratılmaktadır. (ICC kuralları uygulanmaktadır.)

5) Osmanlı Devleti, 19. yy'ın ikinci yarısından itibaren, demiryolu, liman, rıhtım, havagazi, elektrik, su, telefon vb. kamu hizmetlerinin kurulması ve işletilmesini, yabancılara verilen imtiyaz yöntemi ile sağlamaya çalışmış ve devlet, hükümlerlik yetkisini kullanarak, ayrı ayrı ve değişik koşullarda imtiyaz sözleşmeleri yapmak yolunu seçmiştir. Bir yandan kapitülasyonların, öte yandan dış borç ve Duyun-u Umumiye'nin baskıları altında, imtiyazcılar yararına devlet zararına bağışlar ve durumlar yaratılmıştır.

Osmanlı'nın yıkılmasına neden olan "imtiyaz sözleşmeleri", yeniden Türkiye'nin gündemindedir.

Kamu kaynaklarının yetersizliği gerekçesi ile adeta yeni bir "kamu finansman yöntemi" olarak sunulan "Yap-İşlet Devret" ve "yap-İşlet" Kamu hizmeti olduğundan imtiyaz sözleşmelerine konu olmaktadır.

Bugün yapılmak istenen ise, kamu hizmetlerini imtiyaz kapsamında çıkararak, özel hukuk alanına ve "Uluslararası Tahkimi" mümkün kılacak bir

anayasa değişikliğini sağlamaktır.

Anayasa'da yapılacak değişiklikler yoluyla, imtiyaz sözleşmeleri açısından **Danıştay'ın hukuka uygunluk ve kamu yararı bakımından denetimi ortadan kalkacaktır.** Bu durum şirketlerin istediği bir çözümdür. Danıştay ön denetimi ortadankalkacaktır. Bu durum şirketlerin istediği bir çözümdür. Danıştay ön denetimine yönelik incelemelerin kalkması durumunda, hakları korunmuş bireylerden oluşan sağlıklı bir kamunun yaratılması ve şeffaflık ortadan kalkacaktır.

Böylelikle uygulanacak kurallar açısından çok uluslu şirketlerin, yani emperyalist hukukun geliştirdiği kuralları uygulatmakla mükellef olan, zorunlu tahkim yolları zorlanmaktadır.

Devletin bu kararlara uyması sağlanacak ve verilen kararlarla Türk Hükümetleri ve yargısının denetimi ortadan kalkacaktır.

Sonuçta Uluslararası Tahkim yalnızca bir hukuki düzenleme değil, doğrudan bir serbestleşme hareketidir.

Anayasa değişikliğine ilişkin ileri sürülen en önemli tezlerden birisi ise, bu yasal düzenleme sonucunda ülkemize çok büyük ölçüde yabancı yatırımın geleceğidir.

Oysa 1997 rakamlarına göre gelişmekte olan ülkelere yönelen doğrudan yatırım tutarı 167 milyar \$ olup, bunun yaklaşık %94'ü Güney Doğu Asya, Latin Amerika, Orta ve Doğu Avrupa'ya yönelmiştir. Batı Asya'ya yönelen yatırım tutarı 6 milyar \$ civarındadır. Bu da toplamın ancak %4'ü kadardır.

Çin'de ve Brezilya'da mevcut tüm yabancı yatırım stoku 227 ve 127 milyar\$ olduğu ve bu ekonomilerin Türkiye ekonomisinden kat ve kat büyük olduğu unutulmamalıdır.

Liberal yabancı sermaye mevzuatı uygulaması ile, Türkiye'nin son 19 yılda çektiği Gayri Safi yabancı yatırım toplamı 13, Net yabancı yatırım toplamı 9 milyar \$'dır.

Diğer bir gerçek ise, Hükümet'in ileri sürdüğü 157 adet enerji ve altyapı yatırımlarının toplam mali portresinin 28-30 milyar \$ olduğudur. Ancak bu yatırımların hepsine yabancı ortak bulunmadığı, bulunmuş olsa bile, yerli ortak katkı payı da hesaba alınması gerekliliğidir.

Bir ülkede dış yatırımların önündeki kısıtların kaldırılması ile toplam dış yatırımlar artabilir ancak bunun belirli ülke bağlamında gerçekleşmesi o

ülkedeki özel şartlara bağlı olduğu gibi, istenilen sektörlerde gerçekleşmeyebilir.

Bu yatırımlar doğrudan ya da dolaylı ihracatı ve teknolojik kapasiteyi artırmadığı gibi, ithalat ve kar transferleri yoluyla ödemeler dengesinde olumsuz etkiler de getirebilir.

1980 sonrası Türkiye deneyimleri bunu doğrulamaktadır.

1980'lerin başında dış borçluluğu azaltmaya yönelik yabancı sermaye girişi olmuş, 1980-1984 ve 1985-1989 döneminde yabancı sermaye girişleri 0.5 ve 1.9 milyar \$ civarında kalmıştır.

1990'ların önemli bir bölümünde reel ücretlerin aşınması, mali sıkıntıya düşmüş yerli girişimcilerin yabancı ortak bulma çabaları ve AB'nin bütünleşmesi nedenlerinden bir miktar sıçrama olmuş ise de, 1996 sonrasında duraklamıştır. 1997 ve 1998'de bu girişler 0.5-0.6 milyar \$ civarındadır.

- Bu yatırımların sektörel dağılımında yabancı yatırımın öncelikle sanayi sektörüne yönelmediği söylenebilir 1980-1984 döneminde toplam yatırım izinleri %73 iken, 1990'da % 55'e gerilemiştir. Özellikle teknolojik açıdan görece karmaşık imalat sanayi yatırımları oranı 1990-1996'da ancak %25 dolayında kalmıştır.

- 1989 sonrası sermaye hareketlerinin serbestleşmesinin yatırımlarda kalıcı bir artış yaratmadığı, tam tersine kamusal ve özel tüketime dayanan bir genişlemeyi finanse ettiği bulgularla ortaya konmuştur. İç tasarrufları da kovma etkisi de yaratmıştır.

Türkiye'nin sanayileşmesi emek yoğun sektörlerde tıkanmış bulunmaktadır. Kalkınmanın sürdürülmesi teknoloji yoğun sektörlerde daha yoğun yatırım yapılmasına bağlıdır. Eğer çok uluslu şirketler ihracatın kendilerine yapılmasını, teknoloji transfer etmesini, belirli oranlarda yerli girdi kullanımını, işletmelerde yerel istihdam sağlanması ve ülkede araştırma-geliştirme yapılması konusunda serbest bırakılırsa Türkiye'de yatırım yapacak yabancı şirketler; yeni

teknoloji transferi yapmaz, iç pazara yönelik üretim yapar, girdi ithal eder ve karını dışarıya transfer ederek ülkemizin dış ödemeler dengesine verdiği zararlar karşı karşıya kalacağımız unutulmamalıdır. İşte bu Anayasa değişikliği ile bunların yolu açılmaktadır.

Özelleştirme adı altında ülkenin enerji altyapısı "**yabancılaştırılmak**" ve kamunun elinde olması gereken "**imtiyaz**" hakkının yabancıların eline geçmesi amaçlanmakta, ulusal bağımsızlığımız, insanlık onurumuz çok uluslu şirketlerin insafına terk edilmekte, ulusal yargı ortadan kaldırılarak sömürge hukuku tesis edilmeye çalışılmaktadır.

Yabancı ve yerli sermayeye yeni yatırım alanları açmak için "**enerji krizi**" senaryoları hazırlanmaktadır. Bu senaryolarla, ciddi bir enerji darboğazı havası estirilmekte, "**karanlıkta kalacağız, nükleer santral lazım**" nakaratı ile Türkiye halkı üzerinde bir yalan-rüzgarı estirilmektedir.

Sonuçta; ülkemizin makro ekonomik istikrara kavuşması ve kaynak yaratılması ancak kamu maliyesinin sağlam esaslara dayandırılması ile sağlanabilir. Bu anlamda söyleyeceklerimiz; OECD ve AB ülkelerindeki vergi gelirleri GSM'nin %30'nu aşmaktadır. Türkiye'de ise bu oran %16'dır. Kamu maliyesindeki kriz özelleştirme ve ücretleri aşağı çekme yoluyla emekçilere fatura edilmektedir. Oysa makro-ekonomik istikrarın eksenini oluşturduğu söylenen kamu dengesi, vergileri artırma yoluyla sağlanabilir.

Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda yer almasına karşılık, kayıtdışı sektörü vergi kapsamına alan düzenlemelerden vazgeçilmesi ülkemizde kayıtdışı ekonomiyi tercih edilen kalkınma modeli haline getirmektedir. Patronların mali milattan kaçışı bunu anlatmaktadır.

Vergi sistemi sağlam esaslara bağlanarak kamu finansman sorunu ancak doğru bir vergilendirme yöntemiyle kaynak yaratılarak çözülebilir. *

DEPREMİ FELAKETE DÖNÜŞTÜREN YENİ SAĞ POLİTİKALARDIR

I. GİRİŞ

17 Ağustos 1999 Marmara Depremi, toplumda yalnız bilimsel tartışmaları gündeme getirmedi, aynı zamanda depremi toplumsal bir felakete dönüştüren devletin küçültülmesini, sosyal devletin tasfiye edilmesini öneren ve uygulayan yeni sağ anlayışın acizliğini de ortaya çıkardı ve sorgulanmasına neden oldu.

Yaşanan çaresizlik herkesi yeni sağ politikaları değerlendirmeye yöneltti. Süreç, toplumun bu yönde bilgilenmesi ve bilinçlenmesi açısından kalıcı sonuçlar doğurmaya adaydır.

II. DEPREM NEDİR?

Yerbilimlerinin en önemli araştırma konularından birisi depremdir. Her yıl binlerce insanın ölmesine, yaralanmasına ve büyük mal kayıplarına neden olan **deprem**, "*yerkürenin üst kısmında, uzun bir zaman aralığında biriken gerilmelerin, kayaçların direncini aşınca ani olarak boşalması olayıdır.*" Bu boşalma ile oluşan sismik (elastik) dalgalar her yöne yayılır ve yeryüzü sarsılır.

Bunun sonucunda, "*yerkürenin dış kısmında, kabukta meydana gelen yırtılmalara fay adı verilir. Faylar açığa çıkan enerjinin miktarına ve odak derinliğine göre yeryüzünde gözlemlenebilir. Deprem olayının ya da enerji boşalım olayının yerküre içinde başladığı yere **merkez (odak)**, bunun düşey olarak yeryüzündeki izdüşümüne **dış merkez** denir.*"

Deprem büyüklüğü (Magnitüd), deprem sırasında açığa çıkan enerjinin bir ölçüsü olup, depremin aletsel kayıtlarından elde edil-

MEHMET YÜKSEL BARKURT*

mektedir. Bu değerler 1-9 arasında değişir ve lo-garitmik olarak artış gösterirler. Enerji bazında her 1 birim arasında yaklaşık 30 kat fark vardır. **Depremi şiddeti** ise, depremin meydana geldiği alanda deprem sonrasında yapılan hasar çalışmalarından, gözlemlerden elde edilen bir birimdir ve 1-12 arasında değişir.

Büyük depremler sonucunda geniş alanlarda doğanın dengesi altüst olur. Belirli bir süre içerisinde, gerilim alanları yer değiştirir, zayıf yerler peşpeşe kırılır ve orta-küçük büyüklükte **artçı depremler** meydana gelir. **Öncü depremler** ise, her zaman olmayabilir ve olma nedenleri de tam olarak açıklanamamış değildir. Genellikle bunlar büyük depremlere yakın ve küçük boyutta olduğundan izlenmesi de zordur. Ancak, öncü depremler konusunda araştırmalar sürdürülmektedir.

17 Ağustos 1999'da meydana gelen Marmara Depremi, sağ yönlü, yatay atımlı bir fay olan **Kuzey Anadolu Fayı** üzerinde oluşmuştur.

Bingöl-Karlıova'dan başlayan ve batıda Ege Denizi'ne kadar devam eden KAF'ın uzunluğu yaklaşık 1200 km. kadardır. 4 milyon yıldan beri aktif olan bu fayın toplam yatay atımı bugün 25 km. ye ulaşmıştır. Dolayısıyla, yılda 0.5-0.8 cm. kadar Anadolu batıya ilerlemektedir.

Bir önemli konu da aktif faylar üzerinde meydana gelmiş olan ve gelecekte de olabilecek depremlerin tekrarlanma periyodlarıdır. "*M=7 ve daha büyük depremlerin tekrarlanma periyodu 300-400 yıl, M=5-6 arası depremlerin tekrarlanma periyodu 10-30 yıl, M=4 ve daha küçük depremler ise, Türkiye'nin her yerinde ve her an olabile-*

* KİGEM Yönetim Kurulu Üyesi.

cek depremlerdir. kuzey Anadolu Fayında 1939 Erzincan (M=7.9), 1942 Erbaa-Niksar (M=7.3), 1943 Tosya-Ilgaz (M=7.3), 1944 Bolu-Gerede (M=7.3), 1957 Abant (M=7.1), 1967 Adapazarı (M=7.0) ve 1992 Erzincan (M=6.7) büyüklüklerinde depremler olmuştur."

Türkiye Jeolojik konumu nedeniyle bir deprem ülkesidir. Ayrıca, 1.1 yılda bir yıkıcı depremlerin meydana geldiği, en sık yıkıcı deprem periyoduna sahip ülkelerden birisidir. Son deprem hariç, içinde bulunduğumuz yüzyılda 57 yıkıcı deprem meydana gelmiş ve bunlar 67.500 kişinin ölümüne, 335.000 yapının yıkılmasına veya ağır hasar görmesine neden olmuştur. Ülke yüzölçümünün %95'i, nüfusun ise %98'i deprem riski ile karşı karşıyadır.

III. BİLİMSEL VERİLER DİKKATE ALINMALIDIR

17 Ağustos 1999 Marmara Depreminden sonra hazırlanan çeşitli bilimsel raporlar, önümüzdeki 30 yıl içerisinde İstanbul'un güneyinde ve İstanbul'u etkileyecek bir yıkıcı depremin meydana gelme olasılığının çok yüksek olduğunu belirtiyorlar. Bu nedenle, bilimsel çalışmalardan elde edilen verilerin dikkate alınması bir zorunluluktur.

Ancak, kapitalizm bilimi insanlığın hizmetine sokulması gereken, onun refahı ve mutluluğunu sağlayıcı bir araç olarak görmemekte, kar maksimizasyonu sağlayacak bir araç olarak değerlendirmektedir. Yeni sağ ise, bununla da yetinmemekte, bilimi tarihsel süreçte ortaya çıkan toplumsal kazanımları ortadan kaldırmak için kullanmaktadır.

Bu koşullarda bilimsel verilerin dikkate alınmayacağını düşünmek için son derece haklı nedenler bulunmaktadır.

IV. YENİ SAĞIN YÜKSELİŞİ VE SONUÇLARI

İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesi ile birlikte sosyalist sistemin gücü artmış ve bu durum hem geri kalmış ülkeleri ve o ülkelerde yürütülen ulusal kurtuluş savaşlarını etkilemiş, hem de dünya kapitalizmini her alanda bir rekabete zorlamıştır. Sosyal devlet, refah devleti uygulamaları bu rekabetin sonucunda yaygınlaşmıştır.

İki bloklu dünya ve soğuk savaş koşulları her alanı olduğu gibi, Birleşmiş Milletler politikalarını da belirlemiştir. Nitekim, 1976 yılında Kanada'nın Vancouver kentinde düzenlenen **I. Habitat Konferansı**'nda insan yerleşmeleri konusunda belirlenen politikalar bu yönde olmuştur. Konferansta, barınmanın, konut edinmenin insanlar için bir **hak** olduğu, bu hakkın kullanılabilmesi için devletlerin gerekli önlemleri alması ve zengin ülkelerin yoksul ülkelerde yaşanan barınma ve konut sorunlarının çözümüne katkıda bulunması gerektiği biçiminde kararlar alınmıştır.

Ancak, dünya kapitalizmi, 1970'lerde ekonomik olarak daralmaya ve sosyal devlet politikalarının maliyetlerini karşılayamamaya başlamıştır. 1974 Petrol Krizi ise, bu süreci daha da hızlandırmıştır. İşte, 1979-1981 aralığında İngiltere'de Thatcher ve ABD'de Reagan, dünya kapitalizminin yaşadığı sorunlara çözüm bulmak için iktidar olmuşlar ve **yeni sağ** politikaları uygulamaya sokmuşlardır. 1989-1991 aralığında Doğu Avrupa ve Sovyetler Birliği'nde yaşanan çözülme ile hızlanan yeni sağ süreç, gelişmiş ülkeler lehine yeni dengelerin ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Yeni dengeler de Birleşmiş Milletler politikalarına yansımıştır. Bir yandan Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun 42. Genel Oturumu'nda doğal afet zararlarının azaltılması, yapılan çalışmaların koordine edilmesi, bilgi iletişimi ve deneyim aktarmaları gibi konularda işbirliği yapılması tartışılarak, 1990-2000 yılları arasında kapsayan süreç "**Doğal Afet Zararlarının Azaltılması Uluslararası On Yılı**" ilan edilmiş, bu yönde ulusal komitelerin oluşturulması özendirilmeye çalışılmış, diğer yandan 1996'da İstanbul'da gerçekleştirilen **II. Habitat Konferansı**'nda yeni sağ tezler onaylatılmıştır. Artık, barınma ve konut edinme insanlar için bir hak olmaktan çıkarılmış, **ihtiyaç** olarak tanımlanmış, ayrıca devletlerin ve zengin ülkelerin bu alanda bir sorumluluğu bulunmadığı üstü kapalı ifadelerle dile getirilmiştir.

Dünya kapitalizmindeki bu anlayış değişikliğine ilk uyum sağlayan ülkelerden birisi Türkiye olmuştur. 24 Ocak 1980 İstikrar Programı ile bu süreç başlatılmış, 12 Eylül Darbesi ile önü açılmış, 1982 Anayasası ile güvenceye alınmış ve pek çok kararla sürdürülmüş, desteklenmiştir.

Dünya ve Türkiye'deki sisteme yönelik bu anlayış değişikliği, toplumsal sorunlara köklü hiçbir çözüm getirmemiş, tersine sorunların daha da ağırlaşmasına neden olmuştur.

Kapitalist sistemde ortaya çıkan bu anlayış değişikliği Türkiye'de hemen yapı sektörüne de yansıtılmıştır. İmar alanında yeni sağ anlayış doğrultusunda ve hızlı bir biçimde benzer uygulamalar başlatılmıştır. Turgut Özal döneminde, 1985'de çıkarılan 3194 Sayılı İmar Yasası yeni sağ anlayışla hazırlanmıştır. Yasanın genel felsefesinde **denetim** bir kamu görevi olarak görülmemiş, pek çok maddesinde kamusal denetimi zayıflatan hükümlere yer verilmiştir. Anayasa Mahkemesi'ne yapılan başvuru sonucunda bu maddeler iptal edilmiştir. Ancak, yeni sağ politikaları savunan iktidarlar, kamu hizmetlerini ve kamusal denetimi zayıflatan girişimlerine ısrarla devam etmiştir. Bu yönde yapılan tüm uygulamalar devletin sorumluluğunu ağırlaştırmış ve onu **kusurlu** duruma getirmiştir.

Kamu birimlerinin kuruluşundan ya da işleyişinden doğan nesnel nitelikli aksaklık ya da bozukluk olarak tanımlanan kusurların yoğunlaşması, hizmetin hiç işlememesi, geç işlemesi veya kötü işlemesi hallerini yaygınlaştırmıştır.

Anayasa'nın 57. maddesinde, "*Devlet, şehirlerin özelliklerini ve çevre şartlarını gözeten bir planlama çerçevesinde, konut ihtiyacını karşılayacak tedbirleri alır...*" denilmiştir. Ancak, devlet bu yöndeki görevlerini yerine getirmemiştir. Kamu kuruluşları olan hem merkezi yönetim hem de yerel yönetimler kamusal denetimi yapabilecek düzeye getirilememiş, getirilmemiştir. Bunun için gerekli olan nitelikli işgücü istihdam edilmemiş, araç-gereç, laboratuvar, vb. gibi gereksinimler karşılanmamış, personelin hizmet içi eğitimine yönelik çalışmalar yapılmamış ve araştırmageliştirme için olanak sağlanmamıştır. Bu yönde önemli katkısı olabilecek meslek örgütleri desteklenmemiş, tam tersine her yönden engellenmiştir.

V. YENİ SAĞIN YAPI SEKTÖRÜNE YAKLAŞIMI

Deprem sonrası yapılan tartışmalar, yeni sağ anlayışın savunucularının bir doğa olayı olan depremin toplumsal felakete dönüşmesinde uy-

guladıkları politikaların etkili olduğunu, sorunları daha da ağırlaştırdığını görmek istemediklerini ve nedenlerin üstünü örtmeye çalıştıklarını ortaya koymuştur. Diğer yandan, depremin ortaya çıkardığı yatırım potansiyelini bir bölüşüm alanı olarak gördükleri, ayrılacak kaynakları ele geçirmek istedikleri açıkça gözlenmektedir.

1948 ile 1988 tarihleri arasında **12 tane imar affı** kapsamında yasa çıkarılmıştır. Eğer deprem olmasaydı veto edilen son Af Yasası'nın bir maddesi de yine imar affı olacaktı. Bu uygulama ve girişimlerin amacının güçlü kamusal denetiminin yapıldığı, insanların planlı yerleşim alanlarında, projelendirilmiş ve bunlara uygun olarak yapılmış konutlarda yaşamalarını sağlamak olmadığı, kamu arazilerinin paylaşılmasını hedeflediği son derece açıktır. Bugüne kadar yer seçimlerinde, planlamada yapılan büyük yanlışlıklar, binaların zemin sorunları dikkate alınmadan yapılmaları vb. bunların en açık kanıtı olup, sorunların basit bir ihmale dayanmadığını, bir sistem sorunu olduğunu ortaya koymuştur.

Yeni sağın savunucuları, daha depremin acıları yaşanırken sorunların nasıl çözümleneceği konusunda görüşlerini açıklamaya başlamışlardır. Planlama, projelendirme ve uygulama gibi birbirini izleyen bir süreçte kamusal denetimin önemi ortadayken ve bu denetimin güçlendirilmesi için pek çok işin yapılması gerekirken, vergi "reformu", sosyal güvenlik "reformu", yerel yönetim "reformu"na benzer ve sorunları daha da içinden çıkılmaz hale getirecek yine "reform" niteliğinde yeni bir yasa tasarısını aceleyle gündeme getirmişlerdir.

Bayındırlık ve İskan Bakanlığı tarafından hazırlanan "reform" niteliğindeki "**Yapı Denetimi ve Sorumluluk Kanunu Tasarısı**" her ne kadar aceleyle gündeme getirilmiş ise de, tasarıya egemen olan yeni sağ anlayışın uzun bir geçmişi olduğu bilinmektedir. 1985 yılında çıkarılan 3194 Sayılı İmar Yasası'nda bu anlayışın ilk izleri vardı. "Yeminli Bürolar" olarak bilinen, kamusal görevlerin pek çoğunun ticarileştirilerek piyasa güçlerine devredilmesi yönündeki bu girişim, Anayasa Mahkemesi'nin iptal kararı ile uygulama şansı bulamamıştır.

1992 Erzincan Depremi'nden sonra ise, tartışmalar tekrar yoğunluk kazanmış, pek çok konferans, sempozyum, kongrede bu konu ele

alınmış, yasa teklifleri hazırlanmıştır.

Gündemde olan Yapı Denetimi ve Sorumluluk Kanunu Tasarısı'nı bugüne kadar gerçekleştirilen girişimleri ele alarak değerlendirmek gerekir.

1) 3.5.1985 tarihinde Resmi Gazete'de yayınlanan 3194 sayılı İmar Yasası'nı 21, 22, 24 ve 25. maddelerinde yer alan **yeminli serbest mimarlık ve mühendislik bürolarına** tanınan yetkiler için Anayasa Mahkemesi'ne iptal davası açılmıştır.

Yasanın 21. maddesinde belediye ve valiliklerin yanı sıra yeminli serbest mimarlık ve mühendislik bürolarına "yapı ruhsatı" verme yetkisi tanınmıştır. 24. maddesinde bu büroların kuruluşu, yetki alanları ve sorumlulukları tanımlanmış, 25. maddesinde ise, büroların sınıflandırılmalarının esasları belirlenmiştir.

Anayasa Mahkemesi, ruhsat ve yapı kullanma izni vermenin, asli ve sürekli bir kamu görevi olduğu ve bu hizmetlerin ancak memurlar ve diğer kamu görevlileri eliyle yürütülebileceği gerekliliğine dayanarak 21, 22, 24 ve 25. maddelerde yer alan yeminli serbest mimarlık ve mühendislik bürolarına ilişkin değinmeleri, Anayasanın 128. maddesine aykırı bularak iptal etmiştir.

Yasanın kabul edildiği Turgut Özal iktidarı döneminde bir kamu görevi olan ruhsat verme işi yeminli serbest mimarlık ve mühendislik bürolarına devredilmek istenmiş, ancak bazı sakıncaların olabileceği düşüncesiyle inşaatın durdurulması veya yıktırılması, imar planı ve proje hazırlanması, fenni sorumluluk üstlenmesi, müşavirlik ve müteahhlik yapımları ise yasaklanmıştır. Bugün ise, hazırlanan tasarıda kamusal görevleri ticarileştirmede daha ileri gidilmiş, ruhsat verme işi kamuda bırakılmış, ancak kamu yalnız bir onay yeri olarak tarif edilmiş, yapı denetimi ile ilgili kamu görevleri yapı denetim kuruluşlarına bırakılmıştır. Yapılmak istenen Turgut Özal'ın dahi niyetlenemediği ölçüde bir özelleştirme değildir.

2) Anayasa Mahkemesi'nin 1986'da verdiği iptal kararından sonra, 1992 Erzincan Depremine kadar İmar Yasasına yönelik tartışmalar sınırlı kalmış, bu depremden sonra ise, yeniden yoğunlaşmıştır.

Önderliğini Türkiye İnşaat ve Tesisat Müteahhitleri İşveren Sendikası (İNTES)'in yaptığı grup, sektörde kamusal denetimin kaldırılması, bunun yerine özel yapı denetim kuruluşlarının yetkilendirilmesini ve yapı sigortası uygulamasına geçilmesini istemişlerdir.

1994'de İstanbul'da düzenlenen "Yapılarda Can ve Mal Güvenliğinin Sağlanması Açısından Tarafsız Denetimin Önemi ve Yapı Sigortası Sempozyumu"nda İNTES Genel Sekreteri'nin sunduğu "**Yapıda Denetim-Sorumluluk-Sigorta Üçgeni ve Türkiye İçin Öneriler**" adlı bildiri özetle şu görüşlere yer verilmiştir:

* "Proje ve inşaat aşamasında uygulanan denetimin güvenilirliği için yapının sağlamlığını ve meydana gelecek hasarların giderileceğini garanti eden bir sigorta sistemine gerek bulunmaktadır.

* Ülkemiz için düşünülen sistemde, yerel yönetimlerin görevlendirilmesi ve yetkilendirilmesi kaçınılmazdır (Ancak, görevleri ve yetkileri imar-iskan ruhsatı verme ve akılcı-sağlıklı kentleşme gibi, yeterli imar sahaları planlanması ve üretilmesi gibi fonksiyonlarla sınırlandırılmalı, diğer yetkilerini kendi adına kullanmak üzere devretmelidir.).

*Bu sistem ile yerel yönetimlerin ağırlığı ve prestiji azaltılmalıdır.

* Denetimin, yerel yönetimin hiç yürümeyen kontrol sisteminden kurtulmuş olarak, bağımsız, özerk, etki altında olmayan, sadece tekniğin ve bilimin ışığında çalışan, devletin katılımı bulunan ve fakat **özel kurum niteliği ağır basan, karma nitelikli bir Denetim Kurumu** eliyle yürütülmesi gerekmektedir.

Böyle ciddi bir denetim uygulamasının, tüm ülkede etkili ve tek elden yürütülmesi, ülkenin coğrafi konumu ve bölgelerin gelişmişlik yönünden farklı olmaları nedeniyle, mümkün olmayacaktır. Bu sebeple pilot bölgelerde ve sadece belli bina türlerine uygulanması mümkün olur (İlk aşamada bina türü yapılarda, 200 m²'den daha büyük ve çok katlı binalarda.)."

Bildirinin içeriği, bugün tartışılan taslağın fikri temellerinin o yıllarda oluşturulduğunu bütün açıklığı ile ortaya koymaktadır.

3) 1997 yılında ODTÜ Deprem Mühendisliği Araştırma Merkezi'ne Erzincan Depremi için

Dünya Bankası'ndan alınan kredinin bir bölümü ile "3194 Sayılı İmar Kanunu ve Yönetmeliklerinin Yeni Bir Yapı Kontrol Sistemi ve Afetlere Karşı Dayanıklılığı Sağlayacak Önlemleri İçermek Üzere Revizyon Araştırması Müşavirlik Hizmetleri" adlı bir çalışma yaptırılmıştır. 1998 Kasım ayında bitirilen Ara Rapor'un 11. Ek'i "3194 Sayılı İmar Kanunu'nda Yapılması Önerilen Değişikliklere İlişkin Taslak" adını taşımaktadır ve taslakta "Madde 8- Bu kanun'da öngörülen yapı denetimi sisteminin yürütülmesi amacıyla Yapı Denetim Üst Kurulu oluşturulur. Yapı Denetim Üst Kurulu'nun kuruluş ve işleyiş esasları Bakanlıkça çıkarılacak yönetmelikle belirlenir.

Yapı denetimi sorumluluğunu üzerine alan denetim kuruluşları, yapının uygulanma projelerinin yürürlükteki yönetmelik ve standartlara uygunluğunu ve yapının ruhsat ve eklerine uygun olarak yapıldığını kontrol etmek, belgelemek ve yapının tamamı veya kullanıma hazır nitelikteki kısımları için uygun görüş belgesi düzenlendiğini bu belgenin verilmesini izleyen onbeş gün içinde ruhsatı veren idareye yazılı olarak bildirmekle yükümlüdür..." tanımlamaları yer almıştır.

Görüleceği gibi taslakta yapı denetiminin özel firmalarca yerine getirilmesi, piyasaya devri anlayışı egemendir.

4) Bayındırlık ve İskan Bakanlığı'nın Mayıs 1998'de ilgili kuruluşlara gönderdiği "Yapı Denetimi ve Sigorta Kanunu Tasarısı"nda teknik denetim "Madde 8- Teknik kontroller veya teknik müşavirler, yapım safhasında karşılaşılabilecek çeşitli aksaklıklardan yapıyı korumakla görevlidir. Teknik kontrollük, yapı tasarımı, uygulaması ve ekspertiz faaliyetleri bir arada yapılamaz.

Yapı, projesinin incelenmesi ve uygunluğunun belirlenmesi ile yapının başlamasından bitimine kadar, teknik kontrol denetiminde yapılır.

Yapı denetim sorumluları görev ve yetkileri ile yapacakları kontrol hizmetlerine ilişkin esaslar, hazırlanacak yönetmelikle belirlenir. Yapı işinde görev alacaklar, işe başlamadan evvel bu kanunun öngördüğü esaslar doğrultusunda sigortalanmış olduklarını, ilgili idareye kanıtlamak zorundadırlar." Sigorta ise: "Madde 9- Devlet

tarafından yaptırılan her türlü yapı, içinde insan çalışan ve yaşayan bütün yapılar ile toplam inşaat alanı brüt 60 m²'yi aşan her türlü yapının mal sahipleri ve yukarıda tanımlanan sorumluları, yapı sigortası yaptırmak zorundadırlar." biçiminde yer almıştır.

5) 17 Ağustos 1999 Marmara Depreminden hemen sonra Bayındırlık ve İskan Bakanlığı tarafından aceleyle "Yapı Denetim ve Sorumluluk Yasa Tasarısı" hazırlanmıştır. Tasarıda sorumluluk "Madde 4- Yapı Denetim ve danışmanlık Şirketlerinin yapının kontrolünün yapıldığı sıradaki yöneticileri ve kontrolü yapan teknik elemanları, denetim altında inşa edilen yapıların fena yapılması nedeniyle, ruhsat verilmesinden sonra ortaya çıkan her türlü zarardan kusur aranmaksızın müteselsilen sorumludurlar." Sigorta "Madde -5 Sorumluluğu söz konusu olan kişilerin faaliyete başlamadan önce mali sorumluluk sigortası yaptırmaları zorunludur.." Teknik denetleme "Madde 12- Bu kanunda tarif edilen her türlü yapının, Yapı Denetim ve Danışmanlık Şirketlerinin denetimi altında inşa edilmesi zorunludur. Yapı Denetim ve Danışmanlık Şirketlerince gerçekleştirilecek denetim, yapım sürecince görev alacak kişilerin tüm eylem ve işlemlerinin yanı sıra, yapıda kullanılan her türlü malzemenin standarda uygunluğunu da kapsayacaktır. Ayrıca yapımı safhasında karşılaşılabilecek çeşitli aksaklıklardan yapıyı korumakla görevli olan Yapı Denetim ve Danışmanlık Şirketleri, yapı denetimi dışında başka bir faaliyette bulunamaz.

Yapı, projesinin incelenmesi ve uygunluğunun belirlenmesi ile yapının başlamasından tamamlanmasına kadar, Yapı Denetim ve Danışmanlık Şirketi denetiminde yapılır.

Malzeme üreticileri, proje müellifleri veya yapım işinde müteahhit veya taşeron sıfatı ile yer alanlar, yapı denetim şirketlerinin yapıya ilişkin yaptığı ve talep ettiği her türlü teknik düzenlemeyi eksiksiz yerine getirmek zorundadır.

Yapı Denetim ve Danışmanlık Şirketlerinin kuruluş, işleyiş, görev ve yetkilerine ilişkin esaslar yönetmelikle düzenlenir." biçiminde tanımlanmıştır.

6) Ancak, kısa bir süre sonra, 2.9.1999 tarihinde Bayındırlık ve İskan Bakanlığı'nda konu ile ilgili kuruluşlarla yapılan toplantıya yeni bir "Yapı Denetim ve Sorumluluk Kanunu Tasarısı"

sunulmuştur. Tasarıda teknik denetim "Madde 5-Bu Kanunda tanımlanan her türlü yapının, Yapı Denetim Kuruluşlarının denetimi altında inşa edilmesi zorunludur. Yapı Denetim Kuruluşları, yapım faaliyetlerinin her aşamasında her türlü inşaatı, imalatı ve yapıda kullanılan malzemeyi denetlemekle ve zemin etüd raporları ile uygulama projesinin uygunluğunu kontrol etmekle yükümlüdürler.

Yapı Denetim Kuruluşlarının, ödenmiş sermayesinin 1 trilyon TL. den az olmaması ve bünyesinde en azından mimarlık, inşaat, makine, elektrik ve jeoteknik dallarında deneyimli teknik personel bulundurulması zorunludur.

Yapı Denetim kuruluşlarının teşkilat ve görevleri, meslek kuruluşlarının görüşleri alınarak ilgili Bakanlıkça hazırlanacak yönetmelikle belirlenir." Sorumluluk "Madde 7- Yapı Denetim Kuruluşlarının tüzel kişilikleri ile yapının denetiminin yapıldığı sıradaki yöneticileri ve denetimi yapan teknik elemanları, denetimleri altında inşa edilen yapıların fena yapılması nedeniyle, ortaya çıkan her türlü zarardan kusur aranmaksızın müteselsilen sorumludurlar.

Denetim hizmeti yapan kişiler, yaptıkları denetim hizmetinin bu sorumluluğundan hiçbir şekilde ve şartta kurtulamazlar" biçiminde düzenlenmiştir.

Bir önceki tasarıda, "yapım safhasında karşılaşılabilecek çeşitli aksaklıklardan yapıyı korumakla görevli olan Yapı Denetim ve Danışmanlık Şirketleri, yapı denetimi dışında başka bir faaliyette bulunamaz"lar ifadesi yer almışken, son tasarıdan bu ifadeler çıkarılmıştır. Böylece, şirketlerin hem yapımçı hem denetleyici olmalarına olanak sağlanmak istenmiştir. Bir başka anlatımla, bir yandan kamusal denetim ticari kuruluşlara bırakılmak istenirken, diğer yandan da **tekelleşme** teşvik edilmek istenmiştir.

Yine, bir önceki tasarıda yapı denetim kuruluşlarına bir sermaye sınırlaması getirilmezken, son tasarıda "ödenmiş sermayesinin 1 trilyon TL'den az olmaması" koşulu getirilmiş, böylece sektörde tekeli yapının oluşturulmasının politik olarak tercih edildiği ortaya konulmuştur.

7) Aynı çevrelerin tezlerine destek amacıyla gelişmiş ülkelerdeki uygulamalarını örnek olarak

vermişlerdir ancak bu yanıltıcıdır. Çünkü, o ülkeler ile Türkiye'nin toplumsal koşulları birbirlerinden çok farklıdır. O ülkelerde göç, nüfus artışı, kentleşme bir sorun oluşturmamakta ve bunun yanında konut fazlası bulunmaktadır. Türkiye'de ise, hızlı göç ve nüfus artışı yaşanmakta, kentleşme süreci devam etmekte ve konut açığı bulunmaktadır. Bütün eksikliklerine, yanlışlarına karşın, yine de büyük olanak ve kadrolara sahip merkezi ve yerel yönetimlerin yetersiz kaldığı yapı denetimi alanında, kar amacıyla faaliyet yürütecek yapı denetim ve danışmanlık şirketlerinin çözüm getireceğini iddia etmek gerçekçi değildir. Bu şirketler ya eğitim, sağlık alanlarında olduğu gibi üst gelir gruplarına hizmet verecekler ve bugün kentlerin yüzde 70'inin kaçak yapılardan oluştuğu dikkate alınırca, bu kesimler kaderi ile başbaşa bırakılacak ya da uygulama yaygınlaştırılarak yozlaştırılacaktır.

VI. SONUÇLAR

1. Bütün konularda olduğu gibi deprem ile ilgili olarak da **bilimin** yol göstericiliğinde hareket edilmemiştir. Bu yönde bilim adamlarının öngörülerini dikkate alınmamış, sorumsuz ve kaderci yaklaşımlar sergilenmiştir.

2. Bir doğa olayı olan depremin toplumsal felakete dönüşmesinin **sistemden** kaynaklandığı bütün açıklığı ile ortaya çıkmıştır.

3. Yaklaşık 20 yıldır dünyada ve Türkiye'de uygulanan **yeni sağ politikalar** sisteminden kaynaklanan sorunları çözememiş, çözmemiş ve tam tersine daha da ağırlaştırmıştır.

4. Yeni sağ görüşlerin Birleşmiş Milletler vb. gibi **uluslararası platformlara** dayatılmaları ve onaylatılmaları, bu görüşleri savunanlar tarafından bir başarı olarak gösterilmeye çalışılmış, ancak toplumsal sorunlar çözümsüz kalmaya devam etmiştir.

5. Deprem, kamusal hizmetlerin ihmal edildiğini, özellikle bir kamu görevi olan yapı **denetimi**nde bu ihmalin sorumsuzluk boyutuna ulaştığını ve hem merkezi yönetimin hem de yerel yönetimlerin **kusurlarının** büyük olduğunu göstermiştir.

6. Anayasa ve yasalardaki emredici hükümler dikkate alınmamış, çıkarılan imar afları ile **hukuksuzluk** kural haline getirilmiştir.

7. Planlama anlayışından uzaklaşarak, ülke toprakları, ormanları, doğal kaynakların kamu mülkiyeti olmaktan çıkarılarak dünya piyasalarına sunulma çabaları toplumun çıkarlarının korunamaması sonucunu doğurmuştur.

8. Deprem olumsuz sonuçlarını azaltmak için gündeme getirildiği iddia edilen "Yapı Denetimi ve Sorumluluk Kanunu Tasarısı", 1985 yılında Turgut Özal iktidarı döneminde çıkarılan 3194 Sayılı İmar Yasası ile başlatılan kamusal görevlerin ticarileştirilerek piyasa güçlerine bırakılmasına dayanan yeni sağ mantık ile hazırlandığından toplumsal sorunları daha da ağırlaştıracaktır.

9. Yapı denetimi alanında büyük inşaat firmalarının çıkarları doğrultusunda yapılan yasa hazırlıklarına pek çok siyasi, uzman ve ilgili kuruluşun destek olmaları son derece düşündürücüdür. Bu kesimlerin ortaya koyduğu kamu düşmanlığının, piyasa-özelleştirme hayranlığının yalnız düşünce ortaklığından kaynaklanmadığı, somut çıkar ortaklıklarına dayandığı hissedilmektedir.

10. Çıkar ortaklığı içinde bulunan bu çevreler aynı zamanda tekelliliği de teşvik etmektedirler.

VII. ÖNERİLER

1. Deprem bölgesinin her yönü ile (İnsanların ruhsal ve bedensel sağlıklarına kavuşturulması ile barınma, ekonomik, eğitim, kültürel vb. gibi gereksinimlerinin karşılanması, sanayi, tarım ve hizmet kesimlerindeki mal ve hizmet üretim koşullarının) iyileştirilmesine yönelik çalışmaların etkinleştirilmesi ve bu amaçla kamu yöntem biçimlerinin geliştirilmesi ve işlenmesi zorunludur.

2. İyileştirme çalışmaları ülkedeki ekonomik, toplumsal, kültürel ve siyasal oluşumların kamu yararına en çok katkıda bulunabilecek doğrultuda olmalıdır.

3. Bunun için ulusal planlamaya, yani "ülke ya da bölgelere ait temel ekonomik ve sosyal büyüklükleri, belirli öncelikler gözetilerek sap-tanan hedefler doğrultusunda etkilemek, kontrol etmek, koordine etmek için harcanan bilinçli çabalar" a ağırlık verilmelidir.

4. Kamunun araştırma-geliştirme faaliyetlerine ayırdığı kaynak artırılmalı, deprem konusunda faaliyet yürüten kuruluşlar arasındaki koordinasyonsuzluk giderilmelidir.

5. Deprem gibi olağanüstü durumların daha az zararlarla atlatılmasına yönelik hukuksal ve kurumsal düzenlemeler halkçı bir anlayışla yapılmalı ve etkili olarak işletilmelidir.

6. Özel olarak, yapı sektöründe, planlamadan projelendirmeye ve uygulamaya kadar bütün aşamalarda kamusal denetim güçlendirilmelidir. Bu amaçla, merkezi yönetimin ilgili birimlerinin ve yerel yönetimlerin bütçe olanakları artırılmalı, nitelikli kadro istihdam edilmeli, araç-gereç, laboratuvar eksiklikleri giderilmeli, hizmet içi eğitim programları ile çağdaş norm ve standartlarda hizmet verilmeleri sağlanmalıdır. Yapı sektöründe kamusal denetim temel alınmalıdır.

Yapı sigortasının çatışan çıkarlar temelinde (yapımcı-sigortacı) tam denetimi sağlayacağı görüşü ise doğru değildir. Her şeyden önce sigorta bir denetim aracı olmayıp, zararların karşılanmasına yönelik şirketlerdir. Dolayısıyla, yapı sigortası olsa olsa kamusal denetimi destekleyici bir uygulama olabilir. Sigorta uygulamasında, sistemde kamu sigortalarının ağırlıklı olarak yer alması piyasaların denetlenmesi, tekelleşmenin ve haksız kazançların önlenmesi açısından son derece yararlı olacaktır. Kaldı ki, sorunları sigorta sistemi ile bütünüyle çözüme kavuşturmak mümkün değildir. Nitekim, trafik sigortası da "trafik canavarı" olarak tanımlanan trafik sorunlarına çözüm getirememiştir. İşçilerin SSK'ya bağlı çalıştırılmaları da zorunlu ve kayıt dışı istihdam yasak. Ancak, bugün 4.5 milyon işçi kaçak olarak çalıştırılmaktadır. Bu örneklerden de anlaşılacağı gibi sorunların kaynağı sistemdir ve çözüm için yasal boşluklar giderilmeli, ama çözümler yalnız yasa çıkarılmasında görülmemelidir.

7. Köklü çözümler için toplum kesimleri arasındaki farkları artırıcı, bölgelerarası dengesizlikleri derinleştirici yeni sağ politikalar terk edilmelidir.